

УДК 75.03(477):72.012

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-1-9>

Лариса БУТКО,

orcid.org/0000-0002-8817-3381

кандидат фiлологiчних наук, доцент,

доцент кафедри гуманiтарних наук, культури i мистецтва

Кременчуцького нацiонального унiверситету iменi Михайла Остроградського

(Кременчук, Полтавська область, Україна) *larysabutko@gmail.com*

Дар'я ВАСИЛЕНКО,

orcid.org/0000-0001-9052-8287

старший викладач кафедри гуманiтарних наук, культури i мистецтва

Кременчуцького нацiонального унiверситету iменi Михайла Остроградського

(Кременчук, Полтавська область, Україна) *dvoloshka05@gmail.com*

Вiктор ОСАДЧИЙ,

orcid.org/0000-0003-1197-7506

доктор фiлософiї з образотворчого мистецтва,

доцент кафедри гуманiтарних наук, культури i мистецтва

Кременчуцького нацiонального унiверситету iменi Михайла Остроградського

(Кременчук, Полтавська область, Україна) *osadchiykrnu3@ukr.net*

СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКИХ КРАЄВИДІВ МАНЕ-КАЦА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ ДИЗАЙН-ПРОЄКТУВАННЯ

Сьогодні висуває багато питань до дизайну як художньо-проектної діяльності, що зумовила трансформацію простору в категорію вищого рівня, який поєднує функціонал, корисність з духовністю, естетикою. Дизайн є органічною складовою мистецтва, провідником його функції в усіх сферах життєдіяльності людини, а майстерність дизайнера має бути співзвучною мистецтву.

Сучасна людина вже не задовольняється просто комфортом, зручністю та практичністю: часто в затребуваних на сьогодні дизайн-проектах саме естетика висувається на першій позиції. Це зумовлює необхідність для сучасного дизайнера володіти не лише сучасними технічними засобами та програмами, потрібних для проектування, але й бути естетично обдарованим, обізнаним у сфері образотворчого мистецтва, що, у свою чергу, забезпечується естетичним смаком, сформованим кралицями зразками зображального мистецтва світового рівня. Спостерігаючи за композицією, кольоровим рішенням тощо видатних художників, дизайнер зможе якнайкраще зрозуміти, наскільки його об'єкт буде гармонійно виглядати в навколишньому середовищі, а це дозволяє відточувати майстерність та набувати безцінного практичного досвіду.

У статті пропонується здійснення формування естетичних смаків дизайнерів, їхньої композиційної вправності, відчуття кольору саме на основі найкращих зразків світового мистецтва на прикладі українських краєвидів Мане-Каца, адже творчість цього художника є не лише помітним явищем світового імпресіоністичного художнього напрямку, але й має потужний соціокультурний потенціал в аспекті популяризації української культури.

Метою статті є з'ясування стилістичного потенціалу українських краєвидів Мане-Каца в аспекті формування сучасних концепцій дизайн-проекткування.

Усі картини із зображенням українських сільських краєвидів медитативні, ніби застигли і, на думку дослідників творчості Мане-Каца, трохи примітивістські, чого не можна сказати про картини, написані в ці ж роки, але далекі від спогадів. У цих пейзажах сум, елегійність, поривчастість, що свідчить про тугу за батьківщиною. Проте є й полотно з діаметрально протилежним настроєм: сповнені яскравих соковитих фарб, життя, надії.

Мальовничі поверхні із зображенням українських краєвидів у Мане-Каца кружляють вихором яскравих фарб, у тому числі виразним є й поєднання національних українських кольорів – блакитного та жовтого.

Ключові слова: Мане-Кац, дизайн-проекткування, стилістика, кольорове рішення, естетика.

Larysa BUTKO,
 orcid.org/0000-0002-8817-3381
 Associate Professor; PhD,
 Associate Professor at the Department of Humanities, Culture and Art
 Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
 (Kremenchuk, Poltava region, Ukraine) larysabutko@gmail.com

Daria VASYLENKO,
 orcid.org/0000-0001-9052-8287
 Senior Lecturer at the Department of Humanities, Culture and Art
 Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
 (Kremenchuk, Poltava region, Ukraine) dvoloshka05@gmail.com

Viktor OSADCHIY,
 orcid.org/0000-0003-1197-7506
 Doctor of Philosophy in Fine Arts,
 Associate Professor at the Department of Humanities, Culture and Art
 Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
 (Kremenchuk, Poltava region, Ukraine) osadchiyrnu3@ukr.net

THE STYLISTIC POTENTIAL OF MANE-KATZ'S UKRAINIAN LANDSCAPES AS THE BASIS FOR THE FORMATION OF MODERN DESIGN CONCEPTS

Present day shows many questions to design as an artistic and project activity, which led to the transformation of space into a higher level category that combines functionality, utility with spirituality, aesthetics. Design is an organic component of art, the conductor of its function in all spheres of human activity, and the skill of the designer must be consonant with art.

A modern person is no longer satisfied with just comfort, convenience and practicality: often in today's popular design projects aesthetics comes first. This makes it necessary for a modern designer to possess not only modern technical means and programs necessary for designing, but also to be aesthetically gifted, knowledgeable in the field of fine arts, which, in turn, is ensured by an aesthetic taste formed by the best examples of world-class visual arts. By observing the composition, color scheme, etc. of outstanding artists, the designer will be able to better understand how his object will look harmoniously in the environment, and this allows you to hone your skills and gain invaluable practical experience.

The article proposes the implementation of the formation of the aesthetic tastes of designers, their compositional skill, the sense of color precisely on the basis of the best examples of world art on the example of the Ukrainian landscapes of Mane-Katz, because the work of this artist is not only a notable phenomenon of the world impressionist artistic direction, but also has a powerful socio-cultural potential in the aspect of popularizing Ukrainian culture.

The purpose of the article is to clarify the stylistic potential of Mane-Katz's Ukrainian landscapes in terms of the formation of modern design concepts.

All paintings depicting Ukrainian rural landscapes are meditative, as if frozen and, according to researchers of Mane-Katz's work, a little primitivist, which cannot be said about the paintings painted in the same years, but far from memories. In these landscapes, there is sadness, elegiacism, impetuosity, which indicates a longing for the homeland. However, there are canvases with a diametrically opposite mood: full of bright juicy colors, life, hope.

Picturesque surfaces depicting Ukrainian landscapes in Mane-Katz swirl in a vortex of bright colors, including the combination of the national Ukrainian colors – blue and yellow.

Key words: *Mane-Katz, design-projection, stylistics, color solution, aesthetics.*

Постановка проблеми. Дизайн як засіб естетичного освоєння простору в сучасній палітрі людських потреб посідає одне з чільних місць, адже простір, у якому перебуває людина, повинен забезпечувати не лише її функціональні потреби, але й відповідати її естетичним вимогам та очікуванням. Саме дизайн як художньо-проектна діяльність зумовив трансформацію простору в категорію вищого рівня, що поєднує функціонал, корисність з духовністю, естетикою. Дизайн є органічною складовою мистецтва, провідни-

ком його функції в усіх сферах життєдіяльності людини (Прусак, 2017: 73), а майстерність дизайнера має бути співзвучною мистецтву.

Сучасна людина вже не задовольняється просто комфортом, зручністю та практичністю: часто в затребуваних на сьогодні дизайн-проектах саме естетика висувається на перші позиції. Це зумовлює необхідність для сучасного дизайнера володіти не лише сучасними технічними засобами та програмами, потрібних для проектування, але й бути естетично обдарованим, обізнаним у сфері

образотворчого мистецтва, що, у свою чергу, забезпечується естетичним смаком, сформованим кращими зразками зображального мистецтва свiтового рiвня. Спостерiгаючи за композицiєю, кольоровим рiшенням тощо видатних художникiв, дизайнер зможе якнайкраще зрозумiти, наскiльки його об'єкт буде гармонiйно виглядати в навколишньому середовищi, а це дозволяє вiдточувати майстернiсть та набувати безцiнного практичного досвiду.

Аналіз досліджень. Так iсторично склалося, що дизайн є одним з видiв проєктно-мистецької діяльностi, що репрезентує взаємодiю науково-технiчної та художньої культури i вiдображає iнновацiї в технiцi, iнженернiй та художнiй творчостi. Iнновацiї у сферi дизайну зумовлюють економiчне зростання, є найважлившою складовою промислової конкурентоспроможностi та найважлившою здатнiстю для особистого кар'єрного розвитку (Magen, Lajoie, 2020).

Вивчення того, що стримує чи стимулює креативнiсть дизайнера для розширення можливостей ринкових iнновацiй є невідкладним завданням сучасних наукових розвiдок у сферi дизайну (Wu, Siu, Bühring, Villani, 2022).

У результатi не дивно, що дослідження творчої самоефективностi збiльшилися в дизайн-освiтi та бізнесi. Останнi науковi розвiдки засвiдчують неабиякий iнтерес дослідникiв до формування творчого потенцiалу дизайнерiв. На думку дослідникiв, творча самоефективнiсть, вiра у свою здатнiсть досягати творчих результатiв, необхідна дизайнерам для створення iнновацiйних продуктiв чи iдей (Neng-tang, Chang, and Chou, 2020; Newman, Herman, Schwarz, and Nielsen, 2018; Min, Hu, and Zhang, 2017).

Проте увага науковцiв зосереджується здебiльшого на загальних аспектах розвитку творчого потенцiалу дизайнерiв, у той час як питання формування iхнiх естетичних смакiв саме на основi найкращих зразкiв свiтового мистецтва потребує узагальнень.

Одним з таких художникiв є Мане-Кац. Його творчiсть є не лише помiтним явищем свiтового iмпресiонiстичного художнього напрямку, але має потужний соцiокультурний потенцiал в аспектi популяризацiї української культури. Творчiсть митця досліджувалась як зарубiжними, так i вiтчизняними мистецтвознавцями: В. Антоновим, А. Бенуа, І. Іване, Л. Латт, О. Ханком (Антонов, 1951; Бенуа, 1934; Іване, 1932; Латт, 1993; Ханко, 2022).

На особливу увагу заслуговує наукова розвiдка В. Осадчого, у якому в аспектi аналізу художнього

життя м. Кременчука кiнця XIX–XX столiття висвiтлено вплив на художню палiтру мiста окресленого iсторичного перiоду художникiв-уродженцiв м. Кременчука, серед яких помiтною постаттю є Мане-Кац (Осадчий, 2022).

Отже, для успiшної реалiзацiї дизайн-проєктiв конче потрібнi розробленi методики, розвинута база емпиричних досліджень з огляду на обмеженiсть теоретико-прикладного горизонту певних наукових розвiдок, iх дискусiйностiсть. Саме це й зумовлює актуальнiсть теми статтi.

Метою статтi є з'ясування стилiстичного потенцiалу українських краєвидiв Мане-Каца в аспектi формування сучасних концепцiй дизайн-проєктування.

Виклад основного матерiалу. Мане-Кац упродовж усього свого життя мав тiсний зв'язок з Україною.

Цi зв'язки невипадковi i формальнi. Через все життя Мане Каца проходить елегiчна мелодiя українського села. Це картини-спогади iз гiрким присмаком ностальгiї. Срiбно-бiлий снiг контрастує з криваво-червоним сонцем, що заходить, образ, присутнiй у багатьох українських пейзажах («Зимовий пейзаж», «Пейзаж України», 1957) (рис. 1).

Рис. 1. Картина «Зимовий пейзаж»

Усi картини iз зображенням українських сiльських краєвидiв медитативнi, нiби застиглi i, на думку дослідникiв творчостi Мане-Каца, трохи примiтивiстськi, чого не можна сказати про картини, написанi в цi ж роки, але далекi вiд спогадiв: вони вiдрiзняються виручою динамiкою розжарених фарб, киплячою радiстю життя. Такi, насамперед, його натюрморти з квітами («Квіти у вазi», 1950).

У цих пейзажах сум, елегiйнiсть, поривчастiсть, що свiдчить про тугу за батькiвщиною.

Проте є й полотна з дiаметрально протилежним настроєм: сповненi яскравих соковитих фарб, життя, надiї.

Мальовничі поверхні із зображенням українських краєвидів у Мане-Каца кружляють вихором яскравих фарб. Поєднання національних українських кольорів – блакитно-жовтого – зустрічається в нього дуже часто (рис. 2), як в Олександрі Екстер, Соні Делоне, Малевича.

Рис. 2. Картина «Горбистий пейзаж»

Мане-Каца приваблює золотаво-жовтий колір, що є свого роду симфонічним танцем соняшників.

Соняшиково-жовте є основним тоном серед гармонійного різноманіття. Цей колір з усіма своїми відтінками немов квінтесенція не лише квітів з жовтими пелюстками, а й пшеничних полів, як і сонячного світла. Художник вміло застосовує цей прийом для репрезентації влади місяця, його сили, адже тільки його волею все довкола настільки змінилося. Завдяки віртуозному володінню кольором художник знайшов спосіб відобразити в картинах гру відблисків сонячного світла (рис. 3).

Рис. 3. Картина «Краєвид зі снопами сіна» (1950)

Жовтий колір є домінуючим і в картині «Краєвид зі снопами», проте це вже колір, продукований не сонцем, а повним місяцем, який трансформує в золотавий не лише снопи, але й доріжку, пагорби вдалині (рис. 4).

Рис. 4. Картина «Краєвид зі снопами»

Мане-Кац, як і всі імпресіоністи, в українських сільських пейзажах відмовився від зображення форм і кольору такими, якими ті мали бути, заради зображення їх такими, якими вони бачили їх під впливом освітлення. Таким чином, він відмовився від деяких традиційних принципів живопису, замінюючи й уточнюючи форму і дає уявлення про контурний малюнок дрібними роздільними та контрастними мазками.

Художник досяг небувалої звучності колориту, небаченого багатства відтінків. Його мазок став самостійним засобом виразності, наповнюючи поверхню картини живою мерехтливою вібрацією колірних частинок. Полотно уподібнюється дорожнім квітам, мозаїці. У його українських пейзажах фарби яскраво засяяли: зникли всі чорні, сірі, чисті білі та коричневі фарби, всі «землі»; залишилися майже виключно кольори веселки – блакитний, зелений, жовтий, помаранчевий, червоний, фіолетовий. Художник, як і всі імпресіоністи, не застосовує світлотінь передачі об'ємів, він відмовився від темних тіней, тіні у картинах також стали кольоровими. Імпресіоністи загалом широко застосовували додаткові тони (червоні та зелені, жовті та фіолетові), контраст яких підвищував інтенсивність звучання кольору, що й продемонстровано у картині «Український краєвид. Вид на Кременчук» (рис. 5).

Загалом для картин із зображенням українських краєвидів Мане-Каца характерні «незакданість» кадру, децентралізація зображення (відсутність центральної системи образів і статичної, єдиної точки зору), незвичайність ракурсів, що обираються, зміщення композицій, осей, «довільні» зрізи частин композиції, предметів та фігур рамою картини.

Художник відмовляється від складних (змішаних) тонів, розкладання їх на чисті спектральні

Рис. 5. Картина «Український краєвид. Вид на Кременчук»

кольори, що накладаються на полотно окремими мазками, які мають оптично поєднуватися в очах у глядача. Колір у його пейзажних картинах набуває автономії, аж до відокремлення від предмета, і є носієм світлових зарядів, що пронизують все поле зображення. Пленер передбачає велику тонкість градацій світлотіні, колірних відносин та

Рис. 6. Картина «Український краєвид»

переходів, ретельну розробку системи вальорів (рис. 6).

Отже, творчість видатного імпресіоніста світового рівня Мане-Каца репрезентує мистецтво світового рівня, здатного формувати естетичні потенції сучасних дизайнерів, що зумовлює подальші наукові розвідки в цьому аспекті, у тому числі, з метою популяризації творчості видатних культурних діячів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонов В. Русские художники в Париже. *Русские новости*. 1951. URL: <https://artz.ru/menu/1804645950/1804785180.html> (дата звернення 21.09.2022).
2. Бенуа А. Н. Выставка Мане-Катца. *Последние новости*. 1934, 3 нояб.
3. Іване І. Виставка образів Мане-Каца. *Діло*. 1932. №.108 (13056). С. 4.
4. Латт Л. Мане-Кац, художник из Кременчуга. *Евреи в культуре русского зарубежья*. Вып. 2. Иерусалим. 1993. С. 465–480.
5. Осадчий В. В. Художнє життя м. Кременчука кінця ХІХ–ХХ століття : автореферат дис. ... д.філософ : 023 / В. В. Осадчий ; Харківська державна академія дизайну і мистецтв. 2022. URL : <file:///D:/Users/user/Downloads/0822U100438.pdf> (дата звернення 21.09.2022).
6. Прусак В. Становлення та розвиток дизайн-освіти в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ). *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2017. Вип. 31. С. 71–82.
7. Ханко О. В. МАНЕ-КАЦ Мане Лазарович. *Енциклопедія сучасної України*. URL : <https://esu.com.ua/article-65672> (дата звернення 21.09.2022).
8. Huang, Neng-tang, Yu-shan Chang, and Chia-hui Chou. Effects of creative thinking, psychomotor skills, and creative self-efficacy on engineering design creativity. *Thinking Skills and Creativity*. 2020. 37: 100695.
9. Maren, Gube, Susanne, Lajoie. Adaptive expertise and creative thinking: A synthetic review and implications for practice. *Thinking Skills and Creativity*. Volume 35, March 2020.
10. Newman, Alexander, H. M. Herman, Gary Schwarz, and Ingrid Nielsen. The effects of employees' creative self-efficacy on innovative behavior: The role of entrepreneurial leadership. *Journal of Business Research*. 2018. 89: 1–9.
11. Tang, Min, Weiping Hu, and Huan Zhang. Creative self-efficacy from the Chinese perspective: Review of studies in mainland China, Hong Kong, Taiwan, and Singapore. *The Creative Self*. 2017. 237–57.
12. Xiuxiu, Wu, Kin Wai Michael, Siu, Jörn, Bühring, Caterina, Villani. The Relationship between Creative Self-Efficacy, Achievement Motivation, and Job Burnout among Designers in China's e-Market. *Soc. Sci*. 2022. 11, 509.

REFERENCES

1. Antonov V. Russkiye khudozhniki v Parizhe [Russian artists in Paris]. *Russkiye novosti*. 1951. Available: <https://artz.ru/menu/1804645950/1804785180.html> Accessed on: September 21, 2022. [in Russian].
2. Benua A. N. Vystavka Mane-Katsa [Mane-Katz's exhibition]. *Posledniye novosti*. 1934, 3 noyab. [in Russian].
3. Ivane I. Vystavka obraziv Mane-Katsa [Exhibition of images of Mane-Katz]. *Dilo*. 1932. №.108 (13056). P. 4. [in Ukrainian].

4. Latt L. Mane-Kats, khudozhnik iz Kremenchuga [Mane-Katz, artist from Kremenchug]. *Yevrei v kul'ture russkogo zarubezh'ya*. Vyp. 2. Iyerusalim. 1993. Pp. 465–480. [in Russian].
5. Osadchyy V. V. Khudozhnye zhyttya m. Kremenchuka kintsya XIX–XX stolittya [Artistic life of Kremenchuk at the end of the XIX–XX centuries] : avtoreferat dys. ... d.filosof : 023 / V. V. Osadchyy ; Kharkivs'ka derzhavna akademiya dyzaynu i mystetstv. 2022. Available: file:///D:/Users/user/Downloads/0822U100438.pdf Accessed on: September 21, 2022. [in Ukrainian].
6. Prusak V. Stanovlennya ta rozvytok dyzayn-osvity v Ukrayini (kinets' XX–pochatok XXI) [Formation and development of design education in Ukraine (late 20th – early 21st centuries)]. *Visnyk L'vivs'koyi natsional'noyi akademiyi mystetstv*. 2017. V. 31. Pp. 71–82. [in Ukrainian].
7. Khanko O. V. MANE-KATS Mane Lazarovych [MANE-KATS Mane Lazarovych]. *Entsyklopediya suchasnoyi Ukrayiny*. Available: <https://esu.com.ua/article-65672>. Accessed on: September 21, 2022. [in Ukrainian].
8. Huang, Neng-tang, Yu-shan Chang, and Chia-hui Chou. Effects of creative thinking, psychomotor skills, and creative self-efficacy on engineering design creativity. *Thinking Skills and Creativity*. 2020. 37: 100695.
9. Maren, Gube, Susanne, Lajoie. Adaptive expertise and creative thinking: A synthetic review and implications for practice. *Thinking Skills and Creativity*. Volume 35, March 2020.
10. Newman, Alexander, H. M. Herman, Gary Schwarz, and Ingrid Nielsen. The effects of employees' creative self-efficacy on innovative behavior: The role of entrepreneurial leadership. *Journal of Business Research*. 2018. 89: 1–9.
11. Tang, Min, Weiping Hu, and Huan Zhang. Creative self-efficacy from the Chinese perspective: Review of studies in mainland China, Hong Kong, Taiwan, and Singapore. *The Creative Self*. 2017. 237–57.
12. Xiuxiu, Wu, Kin Wai Michael, Siu, Jörn, Bühring, Caterina, Villani. The Relationship between Creative Self-Efficacy, Achievement Motivation, and Job Burnout among Designers in China's e-Market. *Soc. Sci*. 2022. 11, 509.